Tunesiens indirekte arv fra det franske protektorat

Den ideologi, der blev grundlaget for alt i det nye selvstændige Tunesien, videreføres af det sid-
dende regime i dag. Også på en række andre
områder er Tunesien præget af den post-protektoro-
rate arv. En stor del af årsagen til, at såvel økono-
miske som politiske reformer ikke har medført
pluralisme og demokrati skal findes netop i det
fraværende opgør med denne post-protektorate
arv.

Rikke Hostrup Haugbølle, cand.mag, arabiske samfundsforhold

TEKST: Rikke Hostrup Haugbølle

DET FRANSKE PROTEKTORATS INDFLYDELSE på Tunesien efter landets selvstændighed i 1956 kan beskrives som falde i to faser: I den første fase i årene efter selvstændigheden skete der en «afkolonisering» af alt, der havde været fransk domineret. Anden fase kan dateres til «Den nye Æra», som den nuværende præsident Zine al-Abedine Ben Ali kalder sin egen regeringsperiode, der begyndte i 1987, hvor han ved et ublodigt kup overtog magten. I denne «nye æra» er der forsøgt gennemført forandringer på en række områder. Forandringerne, og de områder de angår, vidner om at man i dag kæmper med det system, der blev indført i første fase efter selvstændigheden. Man kæmper således i dag ikke med arven fra selve det franske protektorat men med arven fra det system, der blev opbygget i første fase som en modreaktion på og til frigørelse fra fransk indflydelse. Det er hermed, at det franske protektorat i dag kan betragtes som en *indirekte* arv. Denne arv gør sig gældende på en række af forskellige områder, som i det følgende skal belyses og uddybes nærmere.

I den tunesiske fremstilling af den historie, der knytter sig til det geografiske område, vi i dag kalder Tunesien, anvendes der i

såvel den tunesiske som den vestlige historieskrivning ofte en opdeling med det franske protektorat som omdrejningspunkt: En før-protektorat periode, perioden under protektoratet og post-protektorat perioden. Ikke sådan at forstå, at overskrifterne i historieskrivningen ordret bærer disse overskrifter. Men de begivenheder, der medtages, placerer sig inden for disse tre perioder.

I den før-protektorat periode i den tunesiske historiefremstilling skrues tiden ikke tilbage til århundrederne op til protektoratet men helt tilbage til de tidligst kendte historiske perioder, nemlig fönikernes rige og den romerske provins, som fremstilles som en kulturel storhedstid. Tiden, hvor området hørte under Det Osmanniske Rige, og det senere lokale bey-styre beskrives stort set aldrig. Fremstillingen af protektoratperioden har et nationalistisk fokus med den tunesiske kamp for uafhængighed som det eneste centrale. Fremstillingsformen er heroisk med en række fremtrædende tunesiske personligheder som det centrale omdrejningspunkt for historieskrivningen. Post-protektorat perioden strækker sig fra selvstændigheden i 1956 frem til midten af 1970'erne, men perioden beskrives kun meget begrænset i den tunesiske historieskrivning ligesom der kun undervises i få højdepunkter fra perioden i skolerne. At Bourguiba blev første præsident i 1956, at fagbevægelsen var fremtrædende en del af perioden og at den nuværende præsident Zine al-Abedine Ben Ali overtog magten i 1987 og derefter indførte en række sociale forbedringer er nok med i den officielle fremstilling. At der var store politiske og ideologiske uroligheder i 1970'erne mellem plan-ministeren, Bourguiba og de magtfulde herremænd behandles ikke, ligesom der

ikke nævnes noget om de omfattende sociale uroligheder fra slutningen af 1970'erne og at præsidentskiftet reelt set var et kup¹.

Mens Tunesien har fostret en af historiens mest kendte historieskrivere, nemlig ibn Khaldoun (1332-1406), og historieskilddring i høj grad har eksisteret som mundtlige overleveringer i lokalbefolkningen gennem tiderne, var det med franskmændene, at historieskrivning som skriftlig disciplin for alvor fik sin udfoldelse. De franske kolonialisterne anså det som deres store opgave at bringe de nyligt erhvervede områder ud af det mørke af overtro og tilbageståenhed, som de befandt sig i. Dette skulle ske gennem uddannelse og omorganisering af samfundets indretning samt en åbning af den lokale økonomi til markedsøkonomien. Også historieskrivere så sig selv som deltagende i det store udviklingsprojekt, som for deres del bestod i at indføre «de nyopdagede folk» i verdenshistorien. I deres historieskrivning stoppede det kronologiske forløb naturligt nok ved deres egen indtrædelse på den lokale scene².

Da tuneserne efter selvstændigheden overtog historieskrivningen, fortsatte man, lidt forenklet, i franskmændenes spor. Som det senere skal uddybes, var der i den nye selvstændige nation brug for national samling og en fremstilling af, at det var et samlet folk, der stod sammen, i kampen for selvstændighed og nationen. Den før-protektorat periode blev derfor rensset for historiske begivenheder, der fortalte om indre splid, som den der havde foregået i den nationale selvstændighedsbevægelse, og for tilhørsforhold til andre store riger, f.eks. hele den lange periode, hvor landet var en del af Det Osmanniske Rige. Når tiden før protektoratet derfor beskrives i en tunesisk sammenhæng, trækkes beskrivelser helt til-

bage til fönikisk og romersk tid, fra år 3000 før vores tidsregning til 600-tallet. Den samme tendens gør sig gældende i den aktuelle historieskrivning. Her er det blot præsident Ben Alis regime, der ikke har brug for at minde folket om og dermed inspirere dem til oprør og uroligheder. Derfor er fremstillingen af den post-protektora-

*Til mobilisering af folket skabte
Bourguiba én fælles identitet som
«tuneser»*

te periode rensset for alle de begivenheder, hvor der har været opstand i befolkningen og voldsomme politiske uroligheder.

Mens de franske historieskrivere således for længst har overladt ordet til tuneserne, fortsættes der i dag inden for periode-mæssige rammer, der i høj grad kan siges at have det franske protektorat som omdrejningspunkt. Også indholdsmæssigt kan det siges, at det franske protektorat har efterladt en arv i historieskrivningen, idet behovet for og nødvendigheden af at fremstille én samlet nation, Tunesien, har fortrængt enhver indre uoverensstemmelse eller stridighed samt andre tilhørsforhold til enten lokale stammer eller større sammenhænge så som Det Osmanniske Rige.

Histeskrivning er langt fra det eneste område og den eneste aktuelle problemstilling, som i en tunesisk sammenhæng kan siges at være en indirekte konsekvens af det franske protektorat. Dette skal tydeliggøres i det følgende, hvor den post-protektorat periode fortsat opdeles i en fase et og fase to

omfattende henholdsvis Tunesien under præsident Habib Bourguiba og præsident Ben Ali.

Det politiske system

Efter selvstændigheden blev Tunesien udråbt til en republik med en præsident som øverste leder og med et parlament. Før protektoratet havde Tunesien været en autonom osmannisk provins med en bey, som øverste leder. Hans primære opgave var at varetage skatteopkrævninger for Det Osmanniske Rige.

Under franskmændene opretholdt bey'en, sin titel. Den reelle politiske, militære og økonomiske magt lå imidlertid hos franskmændene. Tuneserne tjente som bureaukrater i den franske administration. Men ingen tuneser havde magtfulde poster eller deltog i ledelsen af protektoratet, og tuneserne var ikke en del af det politiske system. Aktiv tunesisk deltagelse i politik blev udeladt af en lille snæver, uddannet elite og foregik i selvstændighedsbevægelsen, fra 1920 Neo-Destour partiet, med Habib Bourguiba som partiets leder. Det var således et nyt politisk system, der blev indført og opbygget i det selvstændige Tunesien. Bourguiba havde sine bevæggrunde for at indrettet systemet som han gjorde. Det er imidlertid den samme opbygning og samme ideologiske grundlag, der skaber basis for det politiske system i Tunesien i dag, og det viser sig problematisk for den reformproces, der søges gennemført.

Efter selvstændigheden blev Bourguiba republikken Tunesiens første præsident, og han udnævnte en række ministre, der alle var mænd, der havde gjort sig gældende enten i Neo-destours ledelse eller i fagbevægelsens ledelse. Men Bourguiba blev hurtigt den eneste ledende figur, en landsfader.

Han udviklede en ideologi, som omfattede alle aspekter af det tunesiske samfund. Ideologien betegnes bourguibisme, og kan kort beskrevet siges at være inspireret af og influeret af russisk kommunisme og Nasers socialisme i Egypten. Bourguiba blev inspireret af disse ideologier men tilpassede dem de aktuelle tunesiske forhold og det formål, ideologien skulle tjene i en specifik tunesisk kontekst.

Bourguiba havde alene fokus på Tunesien og interesserede sig kun for etableringen af nationalstaten Tunesien. Fælles panarabiske socialistiske projekter optog ham ikke på dette tidspunkt. Målet var at skabe en nation, der stod stærkt både økonomisk, politisk og socialt, så man en gang for alle kunne gøre sig fri fra udenlandsk indblanding og ikke igen risikerede at blive overtaget af fremmede magter.

Bourguibas stærkeste kort til opbygning af en nation var i hans øjne befolkningen. Denne skulle mobiliseres i én fælles kamp for opbyggelsen af nationen. Til mobilisering af folket skabte Bourguiba én fælles identitet som «tuneser». Hidtil havde «tuneser» som identitet ikke været fremherskende. Befolkningen var frem til protektoratet en del af Det Osmanniske Rige men betragtede sig selv som opdelt i stammer og familier, som tilhørende en bestemt by eller en bestemt region. Til at samle tuneserne i én stor fælles identitet skabte Bourguiba «den tunesiske familie». Al identitet, alle bestræbelser og al arbejdsindsats skulle knyttes til denne tunesiske familie, som altså var nationen. Dermed udviskede han mindre identiteter som stamme, klan, familie, etnisk tilhørsforhold. Denne tunesiske familie og det tunesiske fællesskab skulle udgøre hele fundamentet for nationen. I en af sine hyppige taler fra 1962 siger Bourgui-

ba således at «La conscience de la solidarité et de la fraternité qui relie les membres de la famille tunisienne associés dans le même effort ... constitue le ciment d'une nation unie»³.

Den loyalitetsfølelse, som befolkningen kendte i familie- og stammerelationer blev således overført til en national sammenhæng. «Vi er alle sammen sammen», sagde Bourguiba og talte om «vores» muligheder. Bourguiba videreudviklede den enorme popularitet og respekt, han havde i befolkningen, som den, der havde befriet Tunesien fra franskmændene, til en rolle, hvor han selv blev fader – landsfader – for denne tunesiske familie. Senere i hans 30 års regeringsperiode blev denne rolle fordrejet, nogle vil sige misbrugt, til at gøre sig selv til enehersker i landet og eliminere andre, der syntes at kunne true ene-patriarken. Det blev Bourguibas nation, hans folk, hans politiske system – eller som han selv udtrykte det: «Hvilket system? Jeg er systemet.»

Arven fra dette billede af nationen som en familie kan stadig observeres og er yderst aktuelt for Tunesien i dag. I det nuværende styres fremstilling af præsident Ben Ali den alfaderlige figur, der passer på «familien Tunesien», som på plakater, løbesedler og tv-spots er repræsenteret ved en gammel dame, som Ben Ali beskyttende holder sin ene arm omkring, mens han får følgeskab af et par andre ældre mens store masser af børn og kvinder tiljubler det lille optog af «familiens» ældste og dens ledere. Præsidenten vises dagligt på tv og i aviser i sine besøg ude blandt folket, hvilket kan ses som en videreførelse af Bourguibas fremstilling af, at «vi» alle er i samme båd, og at landets leder befinder sig på samme niveau som folket.

Dette styrker statens fremstilling af en

nation, hvor alle er lige i ét fællesskab. Tanken om et nationalt fællesskab som fundamentet kan være en styrke såvel i opbygningen af nationalstaten lige efter selvstændigheden som i videreførelsen af denne i dag. Imidlertid udviklede Bourguibas rolle som landsfader sig til en rolle som enehersker. Denne brug af rollen eller positionen kan ligeledes observeres hos den nuværende præsident Ben Ali. Ben Ali viderefører billedet af den tunesiske familie, hvilket er tydeligt på en af de plakater, der hænger af ham i alle byer: Her går han gennem en landsby med armene rundt om to ældre kvinder og er flankeret af en gammel mand – «familiens» ældste overhoveder – mens han tiljubles af horder af børn og unge – «familiens» børn.

Men hvor Bourguibas sigte med etableringen af «den tunesiske familie» i sit udgangspunkt var at skabe en nation, er Ben Alis dagsorden med «familien» en anden. For betoningen af kun den nationale identitet betyder, at alle andre tilhørsforhold elimineres og trænges i baggrunden. Det være sig tilhørsforhold til stammen, til regionen og lokalsamfundet og til politiske partier og organisationer. Engagement inden for sådanne fællesskaber kunne set med præsidentens øjne nemlig udvikle sig til at blive populære og magtfulde fællesskaber, der kunne skabe en trussel mod ham og hans styre, der er kendetegnet ved tvivlsom legitimitet. Så længe alle fastholdes i én familie, er der kun ét overhoved, og dette er præsidenten selv.

Det nuværende regime i Tunesien har dermed ikke skabt sit eget ideologiske ståsted, men viderefører en ideologi, der blev skabt i en anden historisk kontekst og med det formål at frigøre Tunesien fra fransk indflydelse. Den indirekte arv fra protekto-

ratet i en politisk, ideologisk og identitetsmæssig kontekst er således en videreførelse af en ideologi med fokus alene på nationalstaten, én national identitet og «den tunesiske familie». Dette til trods møder man alligevel i den tunesiske befolkning en stærk bevidsthed om en opdeling af landet i mindre enheder og en stærk følelse af tilhørsforhold til mindre enheder som familie og stamme. Disse mindre grupperinger er på intet tidspunkt i opbygningen af den tunesiske nation tænkt med ind i det politiske system eller givet en *officiel* plads. At familierelationer i høj grad uden for det etablerede system og *uofficielt* har spillet en helt afgørende central rolle skal behandles i det efterfølgende afsnit.

Det kan derfor hævdes, at konsekvensen af betoningen af den nationale identitet i såvel første som anden fase af perioden efter selvstændigheden er, at der aldrig har fundet en opbyggelse af nationen sted, som tager udgangspunkt i *folkets* følelse af tilhørsforhold. Det kan endvidere hævdes, at et demokrati og repræsentativt system først vil kunne forventes udfolde sig til fulde, når undergrupperinger og underidentiteter tænkes med ind i det politiske system. Så længe videreførelsen af tidligere tiders ideologi i dag resulterer i en forstærkelse af det siddende regimes magt, kan den indirekte arv fra og konsekvensen af det franske protektorat siges at være en ufærdig opbyggelse af nationen med et ikke-repræsentativt og dermed ikke demokratisk politisk system til følge.

Økonomisk liberalisering

Efter at Tunesien havde vundet sin selvstændighed var franske erhvervmæssige besiddelser stadig mange, og dette betød at Tunesien ikke i en økonomisk henseende

var uafhængigt. Habib Bourguiba ønskede landets totale uafhængighed, og derfor blev afskaffelsen af franske besiddelser et vigtigt skridt mod realiseringen af en tunesisk nationalstat. Som konsekvens blev fransk eje af virksomheder forbudt. Da der blandt den tunesiske befolkning ikke var den nødvendige kapital til at overtage de store virksomheder, blev staten den eneste, der økonomisk havde mulighed for dette. Således nationaliserede Bourguiba i 1958 en række vigtige og magtfulde franskejede selskaber så som fosfatudvinding, kemiindustri, olieraffinaderi. Endvidere blev infrastruktur, herunder havne, luftfart, jernbaner, banksystemet samt gas-, vand- og elselskaberne nationaliseret. Samtidig blev en ny statsejet industri opbygget, som omfattede fosfatbearbejdning i Sfax, kemiindustri i Gabes, olieraffinaderi i Bizerte og celluloseudvinding og papirfremstilling af espartogræs i Kasserine. Disse virksomheder blev drivkraften i tunesisk økonomi fra 1960 til 1990.

De store franskdrevne godser med tilhørende jorde blev også lagt ind under staten således at en nationalisering af landbruget blev en realitet. Med Bourguibas accept annoncerede plan- og økonomiminister Ahmad Ben Salah endvidere i 1960'erne en storstilet nationalisering af landbruget. Al privat landbrug blev forbudt, dog undtaget små familieparceller til selvforsyning. Den nationaliserede landbrugsjord blev lagt ind under statskontrollerede og statsdrevne kooperativer, og befolkningen på landet blev nu tilknyttet disse kooperativer. I 1968 da landbrugskooperativerne nåede det højeste niveau, hørte 40 % af landets samlede landbrugsjord under de statskontrollerede landbrug og de områder, hvor kooperativerne lå, var beboet af 50 % af den samlede landbefolkning⁴. Gennemførelsen af natio-

nalisering af landbruget og oprettelsen af kooperativer under statens ledelse blev en af de tydeligste og mest gennemgribende realiseringer af nationalisme-tankens i Tunesien og den socialistiske linie i bourguibismen tydeliggøres især i form af landbrugskooperativerne. Det sidste træk med nationalisering af al landbrugsjord blev for ambitiøst for de store godsejere, og det kom til en række voldsomme sammenstød med ministerrokader til følge. Der blev derfor fra 1970'erne ført en mere liberal politik, selv om økonomien fortsat var indordnet under centralt styrede fremårsplaner.

Stor udlandsgæld betød at Tunesien i 1986 måtte søge hjælp hos The International Monetary Fund (Det internationale pengefond, IMF) og Verdensbanken. Disse organisationers hjælp blev gjort betinget af, at Tunesien implementerede et såkaldt strukturaliseringsprogram, der krævede fri prisdannelse, fjernelse af statssubsidier og hurtigere gennemførelse af privatisering af de statsejede industrier og landbruget. Således blev 60 virksomheder solgt til private ejere i perioden 1990 til 1993. I 1995 oprettedes den offentlige institution The Foreign Promotion Agency (FIPA), der skal forestå annoncering og formidling af salg af de statsejede virksomheder. En anden tiltænkt effekt af privatiseringer var, at en mere liberaliseret økonomi ville føre til mere demokrati. Når flere private folk fik deltagelse i økonomien, ville de stille krav til parlament og regering og kræve indflydelse i forskellige sammenhænge.

Det har imidlertid vist sig, at hensigter er ét mens realpolitik er noget andet. For da de tidligere statsejede landbrugskooperativer blev solgt, var det de store herremænd, der i forvejen ejede mindst 100 tønder land (50 hektar), der i det hele taget blev bekendte

med det forestående salg af et kooperativ og som derfor fik muligheden for at tilegne sig den tidligere statsejede jord. For mange af de storbønder, der blev tilgodeset ved privatiseringerne gør det sig gældende, at de gennem tiden har haft tæt kontakt til landets ledere og til regeringspartiet. Det var disse bønder, der ved privatiseringerne blev aktiveret, så storbønderne sikrede sig jorden⁵. Der kan således dels konstateres en ny og meget rig elite på landet som konsekvens af privatiseringerne.

I den anden ende af skalaen befinder de småbønder sig, som var dem, reformer egentlig var tiltænkt at tilgode, som skulle blive aktiver i den liberale økonomi og som efterhånden ville kræve større deltagelse i de demokratiske processer. Imidlertid har det vist sig, at netop disse småbønder er blevet taberne i privatiseringerne. Småbønderne var tidligere afhængige af kooperativet som garant for forsørgelse af småfamilierne. Kooperativer ejede landbrugsmaskiner, som bønderne kunne låne på deres egne marker, og i tider med dårlig høst, kunne kooperativet sikre familiernes overlevelse. Med kooperativernes opløsning forsvandt denne garanti. Småbønderne ejer i dag kun helt små familiebrug på 2-5 hektar, hvilket knapt er nok til at gøre en familie selvforsynende. Endvidere blev mange bønder, der havde fundet ansættelse i kooperativerne, arbejdsløse ved salget, idet de nye herremænd effektiviserede forretningen. Som en konsekvens heraf er småbønderne blevet afhængige af de lokale herremænd, der yder økonomisk støtte i form af lån og almisser, samt af det netværk, som familien og stammen udgør⁶. Landarbejderne og bønderne har vendt sig væk fra de formelle politiske institutioner og organiseringsformer og er vendt tilbage til det traditionelle patron-kli-

ent forhold. I dette varetager herremanden arbejdernes interesser i såvel økonomiske som politiske sammenhænge.

Ikke kun i landbruget sker der utilsigtede konsekvenser af privatiseringerne. Dette gør sig også gældende for privatiseringerne af virksomheder. Her er det et industri-bourgeois med meget nære, ofte familiære bånd til præsident-familien, der gør sig gældende og er blevet vinder af den økonomiske liberalisering. De statsvirksomheder, der gav størst økonomisk afkast, er alle solgt til personer fra dette industri-bourgeois, ligesom denne gruppes personer hver især er involveret i mange aktiviteter og virksomheder inden for hele det økonomiske spektrum⁷. Handelsorganisationen UTICA, der opfattes som et statsorgan, ledes for eksempel af Hedi Djilani, der er svigerfar til præsidentfruens ældste bror, mens Tunesiens største bank og den anden handelsorganisation er ledet af Chakib Nouira, søn af en tidligere premierminister. I stedet for at føre til samfund med «de frie kræfters frie spil», større gennemsigtighed på det private marked og øget konkurrence med højere grad af pluralisme og repræsentation i de politiske og demokratiske interessegrupper til følge, er resultatet således, at ejerskabet nok er flyttet fra det statslige til private hænder men at magten er forblevet centreret omkring præsidenten og den magtelite, der knytter sig til ham. Ja, man kunne ligefrem sige, at magten er blevet bestyrket, idet det for de internationale organisationer kan være vanskeligere at gennemskue sammenhænge mellem elite-familierne og dermed vanskeligere at intervenere og stille relevante krav for at opnå bred deltagelse i demokrati og beslutningsprocesser.

Tuneserne som aktører

Tunesien er et af de arabiske lande, hvor

der blev udgydt mindst blod og det kun kom til meget få kampe mellem det franske herredømme og lokalbefolkningen. Selv om der skete en forholdsmæssig stor brain-drain efter selvstændigheden af franske handelsfolk og veluddannede franskmænd, blev der opdæmmet for tabet gennem Habib Bourguibas kompromisløse ideologi med udviklingen og funderingen af nationalstaten som det eneste fokus. Mens Bourguibas politik og den udvikling, der skete i hans regeringsperiode kan retfærdiggøres med, at det var et direkte og nødvendigt opgør med arven fra det franske protektoratet, kan mange af de problematikker, der præger Tunesien i dag og som udgør hindringen for udviklingen af det demokrati, som fra alle sider ønskes udviklet i landet, tilskrives arven efter Bourguibas politik og dermed ses som en indirekte arv fra protektorattiden.

Et egentligt opgør med arven fra Bourguiba og dermed også fra protektorattiden har endnu ikke fundet sted. Det siddende regime legitimerer fortsat sig selv som lederen af én homogen befolkning, den tunesiske. Tuneserne selv har aldrig selv været med til formulere deres identitet og tage stilling til, hvilke grupperinger der i Tunesien skal gives plads i en politisk sammenhæng. Til sammenligning er det interessant at observere, hvad der skete i Irak efter fjernelsen af Saddam Hussein. Irakisk identitet og selvforståelse var indtil regimets fald også dikteret og manipuleret fra oven og en central del af Saddam Husseins politik. I tiden umiddelbart efter regimets fald, var det stamme- og klanledere, der gik sammen for at udarbejde et foreløbigt system for fordeling af magt og repræsentation. Af den midlertidige forfatning fra marts 2004 fremgår det, at der var enighed om, at man

betragter befolkningen som ét nationalt folk, irakere, men at man samtidig anerkender etniske grupperingers eksistens og tilde-
ler disse en vis grad af autonomi. Spørgs-
målet, der melder sig, er, om det samme
kunne tænkes at ske i Tunesien, hvis Ben
Alis og hans elite på anden vis end ved et
kup måtte afstå magten. Den tunesiske
befolkning har endnu ikke haft mulighed
for at deltage i opbygningen af nationen og
det politiske system, og det er ikke utænke-
ligt, at man ville vælge en form, hvor regio-
nale og stammemæssige ledere ville spille
en rolle som politiske aktører.

Fra EUs side har man gennem Barcelo-
na-processen⁸ stillet forskellige krav om
økonomiske og politiske reformer i blandt
andet Tunesien. At de økonomiske refor-
mer ikke har haft den ønskede effekt og
banet vejen for mere demokrati er blevet
tydeligt. Der er tværtimod sket en gecen-
tralisering af magten, hvor Ben Ali og den
elite, der omgiver ham, har sikret sig mag-
ten og kontrollen i endnu højere grad, og
hvor «manden på gaden» i en demokratisk
sammenhæng er blevet taberen. Men når
man spørger tuneserne, især de unge, føler
de, at forholdene er blevet væsentligt forbe-
dret under Ben Ali. De unge har råd til
mobiltelefon, nyt tøj og der er internetcafeer
i stort set alle byer, og takket være en fond,
Ben Ali har oprettet, er der kommet vand,
el, forbedrede boliger og gode veje i alle
byer. Rent økonomisk set er der ikke noget
incitament til, at folket skal kræve foran-
dringer og kræve mere deltagelse i de poli-
tiske processer. Tværtimod støtter mange
Ben Alis kandidatur for al den gode udvik-
ling, der er sket under ham. Politiske refor-
mer har været et andet krav i Barcelona-pro-
cessen. Det officielle, og noget tvivlsomme
tal ved præsidentvalget i 2004 gav fortsat

Ben Ali tæt ved 100% af stemmer. I øvrigt
på et kandidatur, der kun var muligt på bag-
grund af en grundlovsændring, som Ben
Ali selv fik gennemført. De såkaldte opposi-
tionspartier adskiller sig ikke væsentligt fra
regeringspartiet i deres politik og ideologi,
og de har ved valgene i 1999 og 2004 da
heller ikke opnået flere end de pladser, der
på forhånd var sikret dem i parlamentet.
For oppositionen drejer det sig imidlertid
heller ikke om at vinde overvældende sejre.
Bare det at partierne kan opstille, gennem-
føre hele valgperioden og efterfølgende være
repræsenteret i parlamentet udtrykker
oppositionen som en sejr i sig selv. For med
de to valg er der i oppositionens øjne taget
de første spæde men sikre skridt i den ret-
ning mod pluralisme, som de alle har kæm-
pet for i så mange år. Det er således heller
ikke fra oppositionen, at man skal forvente,
at kravet om og kampen for mere demokra-
ti og opgør med elitens magtmonopol skal
komme.

I Barcelona-processen har man nu taget
hul på «det tredje ben», som aftalen støtter
sig på, nemlig kultursamarbejdet, som især
sætter fokus på de unge. Dette kan vise sig
at blive et interessant indsatsområde. 45%
af den tunesiske befolkning er under 25 år
men ingen af dem er opdraget til at deltage
i ungdomspolitisk arbejde, i organisationer
eller foreninger. Sådanne eksisterer ganske
enkelt ikke, da de ville udgøre en trussel
mod det siddende regime. I den anden
ende udgøres oppositionen i høj grad af den
ældre generation på 50-60 år og ældre. Dis-
se politikeres dage får altså inden for en
nærmere fremtid en ende. Men som ting-
ene står nu, vil de efterlade et enormt poli-
tisk tomrum, da ingen unge står klar til at
videreføre den politiske deltagelse, som nu
endelig er en realitet.

Der vil i fremtiden blive brug for den store unge befolknings aktive deltagelse, hvis udviklingen skal fortsætte mod mere demokrati og pluralisme og ikke – af mangel på politiske efterfølgere – blive en endnu mere centraliseret stat. Kultursamarbejdet i Barcelona-processen åbner for muligheden for, at de unge gennem forskelligt udvekslingsarbejde kan møde andre ungdomsorganisationer, under mødet blive tvunget til at reflektere over egen identitet i forhold til statsopbygning og det politiske system og finde inspiration til at knytte identitet og tilhørsforhold til andet end kun staten. Ungdommen kan således vise sig at blive den afgørende faktor for fortsat demokratiudvikling.

De unge har for nuværende imidlertid ingen mulighed for at udfolde sig og udvikle sig til at blive aktører i demokratiet, og befolkningen som helhed sidder i en fastlåst situation mellem mærkbar økonomisk fremgang og fortsat politisk undertrykkelse. Regimet sørger for, at der ikke er plads til selv de mindste armbevægelser. Derfor vil den fremtidige udvikling af demokrati og pluralisme i Tunesien afhænge af, at EU og Europas øvrige regeringer indser, at Tunesien ikke er det mønsterland, det hidtil er fremstillet som, at regeringen og eliten særligt gennem de økonomiske reformer har sikret sig magten endnu mere, og at det derfor er eliten, der som noget af det første skal pilles fra hinanden, før der bliver plads til andre aktører heriblandt de unge. Samtidig kan forskellige organisationer og institutioner i Europa være med til at klæde ungdommen på som aktive deltagere i demokratiet gennem udvekslingsprojekter og samarbejder på ungdoms- og ngo-plan. Der er brug for politisk forståelse på øverste plan for elitens magt og for opbygning af

uafhængige ungdomsorganisationer for at løsne befolkningen fra den låste situation. Befolkningen kan ikke gøre det alene, den fremtidige udvikling kan derfor vise sig at afhænge af de europæiske landes deltagelse gennem blandt andet Barcelona-processen.

•f•

- 1 Det er hele kernen i historieskrivning om Tunesien, at der ikke findes nogen moderne, sammenhængende historiebrevelse, der ser historieforløbet som ét kontinuerligt forløb men at meget er centreret omkring kampen for selvstændighed. For at få indsigt i Tunesiens samlede historie, må man sætte brudstykker sammen fra mange forskellige bøger og tekster. Den unuancerede officielle tunesiske historiefremstilling fremgår bedst af landets officielle hjemmeside www.tunisie.com/histoire/index.html[o]. Af nyeste dato behandles historieforløbet fra kampen for selvstændighed til regimeskiftet i 1987 grundigt af Kenneth J. Perkins: *A History of Modern Tunisia* (2004). Perioden 1881-1956 er behandlet af Jean-François Martin: *Histoire de la Tunisie Contemporaine* (1985). Om Bourguiba-perioden se f.eks. Mohsen Toumi: *La Tunisie de Bourguiba à Ben Ali* (1989). Et indblik i en del af Tunesien før fransk interesse gives af Hans Chr. Bjerg: Danmark og Barbaresk-Staterne 1745-1845 i Den arabiske rejse, Danske forbindelser med den islamiske verden gennem 1000 år (1996). I. William Zartman og Elbaki Hermassi har skrevet en del om Tunesien men det er af lidt ældre dato og præget af en form, der er koncentreret omkring udviklingen i 1960-70'erne, og som ikke dykker langt ned i konflikterne. Endelig skal André Louis nævnes for sine omfattende beskrivelser af stammerne i syden. Arbejdet er fra 1960-70'erne.
- 2 Edmund Burke III: Theorizing the Histories of Colonialism and Nationalism in the Arab Maghrib, *Arab Studies Quarterly*, Spring 98, vol 20
- 3 'Bevidstheden om den solidaritet og det broderskab, der forbinder medlemmerne af den tunesiske familie, som er bundet sammen af den samme indsats,... udgør cementen i den fælles nation.' Habib Bourguiba: 31 taler, Tunis, 1962-62, 31 løse hæfter, Det Kongelige Bibliotek København
- 4 Se for eksempel Stephen J. King: *Liberalization against Democracy. The Local Politics of Economic Reform in Tunisia*, 2003.
- 5 Stephen J. King (2003) samt *Economic Reform and Tunisia's Hegemonic Party: The End of the Administrative Elite*, *Arab Studies Quarterly*, spring 98, vol. 20
- 6 ibid
- 7 Steffen Erdle: 'Tunisia: Economic Transformation and Political Restoration'. Fra: Volker Perthes: *Arab Elites. Negotiating the Politics of Change*, 2004
- 8 De nu 25 lande i EU og 10 lande i Nordafrika og Mellemøsten indgik i 1995 en aftale kendt som «Barcelona-processen», som skulle fremme samarbejdet mellem lande nord og syd for Middelhavet på tre områder: 1) politik og sikkerhed, 2) økonomi og handel og 3) civilsamfund og kultur.